

Fregatten Jylland og slaget ved Helgoland 9. maj 1864

Kølen til fregatten "Jylland" blev lagt i 1857. Den blev søsat i 1860 og gik ud på sit første togt i 1862. Fregatten var således så at sige "spritny", da krigen mellem Danmark og de tyske magter udbrød 1. februar 1864.

22. januar 1864 var kommandoen blevet hejst på fregatten under indtrykket af den truende krig. Chef på skibet blev orlogskaptajn P. C. Holm. Da krigen brød ud, blev fregatten Niels Juel under kommando af orlogskaptajn Edouard Suenson kommanderet til Nordsøen for at blokere Hamborg, mens fregatten Jylland gik til Østersøen for at blokere Stralsund, Stettin og Danzig. Danmark var indstillet på at udnytte sin overlegenhed til søs.

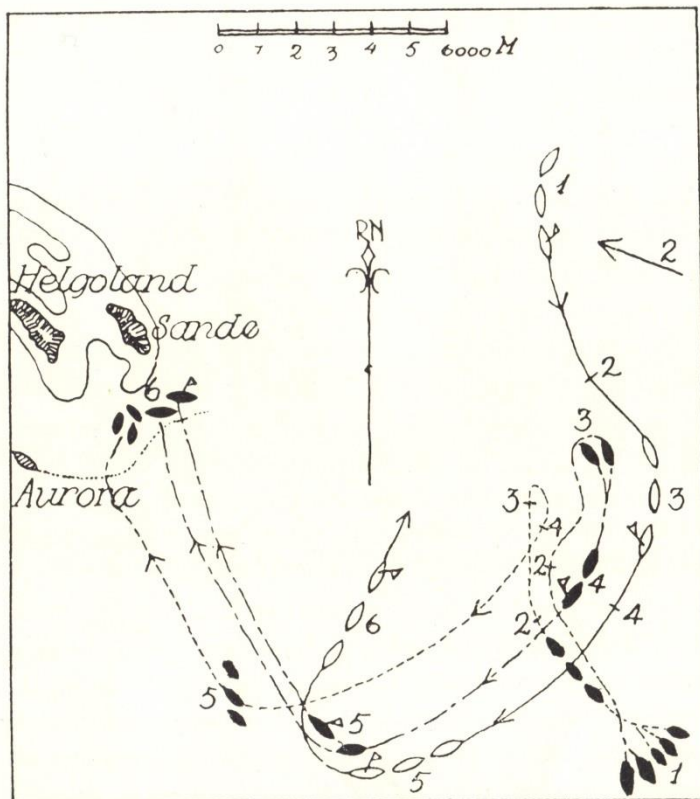
Da Preussen stort set ingen flåde havde, og da den østrigske flåde lå i Adriaterhavet, var den danske blokade af de tyske havne effektiv. Men i marts 1864 blev danskerne klar over, at de to østrigske fregatter Schwarzenberg og Radetzky var på vej fra Adriaterhavet til Nordsøen, formodentlig for at bryde den danske blokade.

Suenson fik på den baggrund i april besked om, at hans eskadre i Nordsøen ville blive forstærket med fregatten Jylland. I begyndelsen af maj fik de to skibe kontakt med hinanden ved Kristianssand i Norge, og 6. maj stod de, sammen med korvetten Hejmdal, sydover for om muligt at få kontakt med de ventede østrigske fregatter.

9. maj om morgenen befandt den danske eskadre sig ved Helgoland, der efter Napoleonskrigene var blevet afstået til England og således var neutralt område i den dansk-tyske krig. Her fik man fjenden i sigte op ad formiddagen. Foruden de to østrigske fregatter var der tale om tre mindre preussiske kanonbåde med hver to kanoner. De to østrigske fregatter rådede over hhv. 50 og 31 kanoner. På den danske side havde Niels Juel 42 kanoner, Jylland 44 og Hejmdal 16. De to flådeenheder måtte vurderes at være nogenlunde jævnbyrdige, idet de færre tyske kanoner opvejedes af, at de var teknisk bedre.

Slaget begyndte med, at Schwarzenberg kl. 13.45 åbnede ild på 3700 meters afstand, mens Suenson ventede til afstanden var langt mindre, før han beordrede ild. Styrkerne passerede herefter hinanden under heftig beskydning på ca. 1800 meters afstand. Afstanden skrumpede efterhånden ind til blot 400 meter.

De to flagskibe Schwarzenberg og Niels Juel beskød hinanden, mens Jylland og Hejmdal koncentrerede deres ild mod Radetzky. De preussiske kanonbåde holdt sig på længere afstand, og deres ild var totalt virkningsløs.

Skitse over Kampen ved Helgoland den 9. Maj 1864. De danske skibe er hvide, de østrigsk-preussiske sorte. Eskadrernes samtidige positioner er angivet ved tal, og pilene langs kurslinierne viser sejlretningen. Vindretningen er angivet ved pilen svarende til position 2. Af hensyn til overskueligheden er afstanden mellem de danske og de østrigske skibe gjort noget større på skitsen, end den var i virkeligheden, hvor den til tider kun androg ca. 400 m.

Danskerne tilkæmpede sig et lille overtag. Det gik ud over Schwarzenberg, der to gange brød i brand og fik flere kanoner ødelagt. På dansk side blev Jylland værst medtaget. En østrigsk granat slog ned ved en af kanonerne og dræbte eller sårede hele kanonbesætningen.

Kampens vendepunkt kom kl. 15.30, hvor en dansk granat sprang i bugen på Schwarzenbergs formærsejls og antændte det tørre sejl og tovværk, der snart stod i lys lue. Det viste sig umuligt for mandskabet at slukke branden, da maskinpumpen var ødelagt under kampen. Der var kun ét at gøre for den østrigske kaptajn Wilhelm von Tegetthoff: at søge ind på neutralt område ved Helgoland for at få skaden udbedret. Det lykkedes Radetzky at lægge sig mellem de danske skibe og det østrigske flagskib, så dette kunne slippe ind til Helgoland.

Suenson gav ordre til forfølgelse, men da en østrigsk granat midlertidigt ødelagde styregrejerne, blev forfølgelsen forsinket, og det var nok til, at østrigerne kom i ly af Helgoland. De undslap senere til Cuxhaven.

Slaget ved Helgoland malet af løjtnant H. J. Marcher, der selv deltog i slaget om bord på Niels Juel. De danske skibe ligger til venstre i billedet med Niels Juel forrest (yderst til højre), derefter Jylland og bagerst Hejmdal. Til højre i billedet er Schwarzenberg brudt i brand, bag det ligger Radetzky og bag disse to østrigske fregatter anes de preussiske kanonbåde til højre i billedet.

Den danske eskadre søgte op mod Kristianssand, hvor de 14 dræbte blev begravet. Det er blevet bebrejdet Suenson, at han ikke blev ved Helgoland for at forhindre østrigernes udgang fra Helgoland, hvor man kun kunne ligge i kort tid, da det var neutralt område.

Det er blevet diskuteret, om der var tale om en dansk sejr, eller om resultatet af slaget snarere var uafgjort. Men det må være afgørende, at østrigerne og preusserne efter slaget opgav at bryde den danske blokade af de tyske havne. Det danske mål: at bevare blokaden effektiv, var således opnået. Jyllands mandskab fik da også en heltemodtagelse, da det vendte tilbage til København.

En hel anden sag er så, at sejren ved Helgoland ikke fik nogen betydning i praksis. Krigens afgørelse faldt på landjorden. Allerede før slaget ved Helgoland var Dybbøl skanser stormet, og 29. juni blev det danske nederlag totalt, da preusserne satte over Alssund og indtog Als. Derefter blev freden dikteret danskerne, og den kom til at betyde afståelse af hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg.

I de følgende år var fregatten Jylland jævnligt udrustet og på togt. 18 togter blev det til i alt, heraf fem til Dansk Vestindien og to som kongeskib. Mest kendt blev togtet med kong Christian IX til Island i 1874 for at fejre øens tusindårsfest. I vinteren 1886-87 foretog Jylland et togt til Dansk

Vestindien med prins Carl, den senere norske kong Håkon, om bord som frivillig lærling som indledning til uddannelsen som søofficer.

1892 blev fregatten Jylland deklasseret til kaserneskip og lå som sådan på Holmen, indtil den endeligt udgik af flådens tal i 1908. I en periode herefter var skibet logiskib for børn fra provinsen på besøg i København, og endelig i 1960 fik det fast plads i Ebeltøft.

Litteratur: R. Steen Steensen: Fregatten Jylland, Nationalmuseet 1965 (begge illustrationer er fra denne bog)

Kian Johansen (red. Erling Hansen): Fregatten Jylland, Popp og Skaarup 2006

www.navalhistory.dk

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen for Syddjursportalen febr. 2014